

”De ser oss som gangstrar”

- identitet och tillit hos svenska ungdomar

Abstract

Omfattningen av forskning gällande ungdomars tillit och identitet är något sparsam. Denna undersökning är en kartläggning av hur ungdomar i två områden i Göteborgsregionen skiljer sig åt i dessa avseenden. Som basis för undersökningen utförs intervjuer med fokusgrupper från högstadieskolor. Frågorna gäller grupperns kollektiva identitetskänsla och grad av tillit till samhället i stort. För att genomföra kartläggningen utgår man från tidigare forskningsrön på området och fördjupar sig i innebörden av begreppen identitet och tillit, vilket sedan sätts i relation till den eget utförda undersökningen. I studien framkommer skillnader värda att notera då ungdomarna i de båda områdena skiljer sig åt med avseende på hur de identifierar sig i relation till en nationell identitet, såväl som i vilken utsträckning de litar på samhället. Författarna är av uppfattningen att en alltför djup skiljelinje i dessa identifikationsmönster och i grad av tillit är något som i förlängningen kan påverka vårt demokratiska samhälle.

Nyckelord: ungdomar, identitet, tillit, deltagande.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Teori	2
2.1	Identitet.....	2
2.1.1	Begreppsdefinition	2
2.1.2	Forskning kring ungdomars deltagande och identitet	3
2.1.3	Genusperspektiv	4
2.2	Tillit.....	5
2.2.1	Begreppsdefinition av politisk tillit.....	5
2.2.2	Begreppsdefinition mellanmänsklig tillit	6
2.2.3	Deltagande.....	7
3	Metod och urval	8
3.1	Urval.....	8
3.2	Fokusgrupper som arbetsinstrument	9
3.3	Intervjumetoden som arbetsinstrument	9
4	Resultat och analys	11
4.1	Identitet.....	11
4.1.1	Nationell och kollektiv identitet.....	11
4.1.2	”Det kommer alltid vara <i>vi</i> och <i>dom</i> ”	13
4.1.3	Språket och dess betydelse.....	14
4.2	Tillit.....	15
4.2.1	”Jag skulle inte lita på en journalist om jag fick en miljon”	16
5	Sammanfattning och slutsats	19
6	Referenser	21

1 Inledning

Vi sällar oss till uppfattningen att identitet berör vikten av att förstå sig själv i relation till andra, om likhet och olikhet och om varför vi människor är så fascinerade av *den andre* som föremål för våra föreställningar. Vidare ser vi ”identiteter som processuella, kontextbundna och mångdimensionella fenomen, något som manifesteras vid och genom möten mellan människor, individuellt eller gruppvis” (Petersson 2003:139).

Vi är av uppfattningen att en alltför djup skiljelinje i identifikationsmönster leder till en tillitsproblematik som i förlängningen påverkar vårt demokratiska samhälle. Vidare menar vi att detta kan komma till uttryck genom en skillnad i olika gruppers vilja att delta och engagera sig. Faran med att somliga inte deltar är givetvis att endast vissa röster gör sig hörda och när de folkvalda emedan många medborgare förblir ohörda (McFarland – Thomas 2006: 401). Att somliga grupper är aktiva och andra inte riskerar att underminerar representativiteten hos den svenska demokratin, något som i framtiden kan komma att få allt allvarigare konsekvenser. I ljuset av detta har vi valt att undersöka skillnaderna i olika ungdomsgruppers upplevelser av att tillhöra en identitetsgrundande gemenskap. Svedberg och Kronsell menar, bland andra, att identiteter är subjektiva, vilket innebär att ”det är enbart individen själv som *upplever* och *erfar* denna identitet” (Petersson 2003: 140).

Med detta i åtanke valde vi att intervjua ungdomar från två olika områden i Göteborgsregionen för att i fokusgrupper ställa frågor gällande tillit och identitet. Vi vill framhålla att vår önskan är att kartlägga och presentera dessa skillnader, snarare än att utifrån dessa skillnader dra några långtgående generaliserade slutsatser.

Inledningsvis kommer begreppen identitet och tillit presteras och sättas i relation till *den deltagande demokratin*¹. I anknytning till detta har vi sammanställt något av den mer aktuella forskning som gjorts inom området. Därefter belyses vår metodologi, vi motiverar vårt urval och eventuella betänkligheter diskuteras. Sedan följer en presentation av de resultat vi erhöll vid våra intervjuer och en analys av dessa. Avslutningsvis återfinns en sammanfattande slutsats.

¹ Med deltagardemokratin som normativt åtråvärd anser vi inte nödvändigtvis att denna demokratiska modell är den bästa, men att vi i detta projekt hänvisar till deltagandet i dess mest grundläggande form. Både Gilljam et al. såväl som Esaiasson et al. lyfter då fram alla måste beredas ”tillfälle att delta i det demokratiska livet” (Gilljam et al. 2003: 19; Esaiasson et al. 2006: 8).

2 Teori

Som tidigare nämnts anser vi att en alltför markant skiljelinje i identifikationsmönster leder till en tillitsproblematik som i förlängningen påverkar vårt demokratiska samhälle (Rothstein 2003: 40ff). Nedan belyses därför både identitetsbegreppet och tillitsbegreppet var för sig men med utgångspunkten att de i sammanhanget i allra högsta grad är beroende av varandra.

2.1 Identitet

Nedan belyses identitetsbegreppet och dess definition. Därefter följer en orientering i tidigare gjord forskning då denna på senare tid har riktat uppmärksamheten specifikt mot ungdomar med avseende på identitet och deltagande. Flertalet forskare menar att föreningsverksamhet och när engagemanget för detta börjar är av yttersta vikt. Även skolans betydelse belyses i processen att forma deltagande medborgare och vissa forskare framhåller betydelsen av härkomst. Slutligen nämns även genusaspekten kort.

2.1.1 Begreppsdefinition

Vad menar man egentligen med identitet? Peterson menar att identitetskonceptet i sin enklaste form uttrycks genom frågan: Hur ser vi på oss själva i relation till hur andra ser på oss? Vidare formulerar Barker det som följer; "Identity is constructed through descriptions of ourselves with which we identify" (Barker refererad i Petersson 2003:9). Vi sällar oss till de forskare som anser att identiteter bör ses som yttringar och representationer av ständigt pågående processer, alltså inte som något naturligt givet, primordialistiskt, eller enbart som en viljehandling, instrumentalistiskt. Istället är identitetskonstruktion konstruktivistisk såtillvida att individer både formar och formas av den verklighet de lever i. Påpekas bör också förekomsten av överlappande identiteter, varigenom individen definierar sig på olika sätt beroende på kontext (ibid.: 12), samt att vi alla besitter multipla identiteter, vilket innebär att man samtidigt är mamma, syster, svensk, och göteborgare.

För att identitetsforskning skall anses mer relevant inom den statsvetenskapliga disciplinen bör man tala om kollektiva identiteter, vilka representerar en specifik grupp människor i en vidare social kontext. Man nämner fem karakteristika som anses som särdrag hos dessa kollektiva identiteter; att kollektiva identiteter är sociala konstruktioner, att de enbart är meningsfulla i

kontexter, att de motiverar till gemensam handling, att de är multipla och flerdimensionella, och att de artikuleras i gränsytan mellan *oss* och *dem* (Petersson 2003: 7). Den statsvetenskapliga identitetsforskningen bygger på betraktelsesättet att det enbart är meningsfullt att studera identiteter i kontext och att identitetsstudier därmed måste sättas i relation till det omgivande samhället. Därmed menar forskarna att identitet är något som har påtagliga konsekvenser för politiken och dess betingelser, såväl nationellt som internationellt och globalt (Petersson 2003: 8).

Identitet skiljer alltså människor i *vi* och *dem* utifrån gemensamma egenskaper eller känslor av samhörighet och tillit. Gidlund menar att den mest central geografiska indelningsgrunden har tidigare varit den nationella principen; demos² som nation. Idag återfinns dock flertalet identitetsregioner – avgränsbara geografiska områden där demos delar en primär identitet baserad på språk, etnicitet, religion eller kulturella traditioner (Gidlund 1994: 189).

Det ovan nämnda är även applicerbart på ett lokalt plan. Å ena sidan finns det anrika och ofta glesbefolkade ”samhället på landsbygden med tätt socialt nätverk och stark bykänsla”, dess storlek kan variera från ett hundratal till något tusental invånare. Å andra sidan står ”en historielös tätbefolkad förort i en storstadsregion med kulturell mångfald, svagt utvecklade sociala nätverk [...] och knappt förnimbara känslor av lokal tillhörighet” att hitta. Här rör det sig om enheter som kan innehålla tiotusentals invånare (ibid.). Vi menar dock att så inte är fallet gällande Bergsjön, där vi utifrån våra intervjuer upplever en stark gemenskap och identitetskänsla, något vi återkommer till.

2.1.2 Forskning kring ungdomars deltagande och identitet

Nedan presenteras kort slutsatser dragna av tidigare forskning inom området identitet. Forskare såsom Daniel McFarland och Reuben Thomas, författarna till *Bowling Young: How Youth Voluntary Associations Influence Adult Political Participation*, menar att engagemang i fritidsaktiviteter är viktigt, men än viktigare är medverkan i frivilligorganisationer gällande kommunal service, representation och övriga aktiviteter som genererar en kommunal identitet (McFarland – Thomas 2006: 401). Det är alltså detta identitetsskapandet som uppmuntrar framtida politiskt engagemang och intresse, något som de menar är av yttersta vikt för demokratin som helhet. Somliga forskare menar alltså att processen börjar i ungdomsåren, redan innan man kan rösta, genom att man engageras i ungdomspartierna och att därefter blir det politiskt engagemanget en inarbetad vana (ibid.). Plutzer menar att politiskt engagemang till största delen

² Begreppet demokrati kan härledas från de två grekiska orden demos (folk) och kratia (styre/auktoritet). Den politiska demokratin etablerar ett maktförhållande mellan demos och de politiska institutionerna – ett folkstyre. Vissa demos erövrar positionen som basen för demokratin, samtidigt som andra möjliga demos kan fortleva som tänkta gemenskaper. Stater, regioner och kommuner är konsekvenser av politiska identiteter, maktförhållanden, problemlösning och konflikter i det förgångna – ibland finns tusenåriga traditioner (Gidlund 1994:187)

avgörs av om man har varit delaktig förut eller ej och därmed torde det vara av vikt huruvida ungdomar känner en önskan och har möjlighet att delta (ibid.: 402).

Tea Renda Abu El-Hajs artikel undersöker i vilken utsträckning amerikanska palestinier identifieras sig som medlemmar av det amerikanska samhället. Forskaren menar att detta har att göra med både hur ungdomarna ser på sig själva och hur det amerikanska samhället ser på dem. Slutsatsen är dock att samhällskunskapen skall nyanseras och ges mer utrymme (Abu El-Haj 2007:285). Abu El-Haj identifierar alltså skolan som en nyckelspelare. Dels då det är i skolan som ungdomarna tampas med identitet och dels eftersom det är just den som står som motpol i den ”push-pull” effekt som äger rum då motsättningar återfinns mellan samhället och de normer de upplever i familjen (Abu El-Haj 2007:287).

Forskare som Beth C. Rubin påtalar även hon skolans roll, då denna anses kunna hjälpa eller stjälpa ungdomarna i utvecklandet av en identitet som en engagerad, medveten medborgare. Vidare menar hon att det är skolans roll att understryka vad det innebär att vara exempelvis svensk medborgare och att aktivt delta i demokratin.

Slutligen har ett flertal forskare visat att identitet och politiska preferenser komma därav, alltmer kommit att förknippats med härkomst (Fredrico 2006: 661). Vidare påpekas att konflikter baserade på etnicitet eller ursprung och frågor relaterade till detta har blivit mer och mer viktiga och återkommande i politiska konflikter. Forskarna menar att sambandet mellan politik och ursprung har med social identitet att göra, det vill säga dragingen till kulturell och etnisk tillhörighet och dess grupprelaterade institutioner som en faktor och en viss motvilja gentemot de Andra (ibid.).

2.1.3 Genusperspektiv

I våra intervjuer gav inget utrymme att undersöka en eventuell genusskillnad. Annan forskning har dock visat att sådana skillnader finns. Abu El-Haj menar att familjemönster inom vissa invandrartäta samhällen utgör premisserna för kvinnors kroppar och sexualitet och påvisar därigenom en uppenbar skillnad gällande producerandet av en kulturell identitet för ungdomar. I detta avseende märks även en klar åtskillnad mellan killar och tjejer (Abu El-Haj 2003: 293). Killarna menade att tjejerna skulle inneha en undanskymd roll i den allmänna sfären emedan tjejerna påpekade att de traditionella könsrollerna var alltför uråldriga, alla försvarade sig dock i förhållande till identitet (ibid.: 294). Detta menar Abu El-Haj framlägger bevis för att dessa ungdomar ständigt konstruerar olika sätt att vara genom att de lever i och mellan samhällen med olika identitetskänsla.

2.2 Tillit

I litteraturen kring *mellanmänsklig tillit*³ träder ett antal skäl fram som argument för varför *tillit* inte bara är ett mål i sig utan likväl ett medel för att uppnå andra normativt åtråvärda resultat (Inglehart 1997: 90). Vi ämnar med denna uppsats inte lägga en normativ värdering i begreppet tillit, men inser trots det att de huvudsakligen positiva konsekvenser tillit tillskrivs har vägt in i valet av utformning av detta projekt såväl som i valet av ämne (Lundquist 1993: 129ff). Samtidigt krävs ett klargörande och en definition av begreppet innan en djupare teoretisk diskussion kan ta plats. Edwards (2004: 43) menar att för att förstå begreppet tillit krävs ett erkännande av begreppets åtskillnad i innebörd för olika grupper. Då detta projekt främst syftar till att öka förståelsen för hur unga på två högstadieskolor i Göteborgsregionen identifierar sig och i vilken utsträckning de litar på sin omvärld, gör vi en uppdelning i politisk tillit bland unga (Amnå et al. 2007: 67) och mellanmänsklig tillit (Rahn – Transue 1998: 547-549; 555). Med politisk tillit menar vi att tillit till den politiska eliten och till olika institutioner i ungdomarnas vardag som på olika sätt representerar staten, är den avgörande faktorn⁴.

2.2.1 Begreppsdefinition av politisk tillit

För att definiera politisk tillit krävs liksom Gidlund (1994: 188-192) gör att man definierar demos. Definitionen av vilka som anser sig vara del av samhället, och hur dessa identifieras, är väsentligt för att bedöma en specifik grupps relation till och uppfattning av samhället⁵. Vidare krävs att man utifrån demos avgör på vilket sätt tilliten till det politiska systemet tar sig uttryck för att den grupp som analyseras skall få en rättvis bedömning i graden av politisk tillit. Gidlund talar vidare om effektivitet som en av de positiva konsekvenser som kommer till stånd genom att ett väldefinierat demos som representeras utifrån dess vilja medför att makthavarna effektivt kan genomföra folkviljan (1994: 191). Även Putnam behandlar effektivitet som en konsekvens av förtroende. I sin tur är detta förtroende en del i det *sociala kapitalet*⁶, genom att påstå att ”samhällen där man

³ Översättning av *interpersonal trust* alternativt *social trust* vilket vi genomgående kommer att benämna just ”mellanmänsklig tillit”, eller enbart ”tillit” och använda som ett kvalitativt mått på hur mycket människor litar på varandra oavsett eventuell etnisk, språklig eller annan kategoriseringsgrund.

⁴ Tre frågor används för att avgöra graden av social tillit bland unga. Dessa är ”whether most people can be trusted or whether you can’t be too careful in dealing with other people”, ”whether people are helpful or only look out for themselves” och frågan ”whether other people would take advantage of you or whether they would try to be fair” (Rahn – Transue 1998: 547).

⁵ Med samhället åsyftas här den politiska eliten och de framför allt statliga institutioner som är en del av medborgares vardag.

⁶ En närmare definition av Putnams begrepp *socialt kapital* återkommer senare, då begreppet är inflytelserikt inom området tillit såväl som inom forskningen kring positiv konsolidering.

följer denna norm har lättare att motstå opportunism och lösa problem i det kollektiva handlandet” (1996: 207). Den norm vilken Putnam åsyftar är den *generaliserande reciprociteten* (ibid.). Den generaliserande reciprociteten avser ömsesidiga förväntningar på att tjänster återgäldas, vilket för begreppet politisk tillit innebär att demos kan förvänta sig att samhället uppfyller sina åtaganden i gengäld för förtroendet att representera demos (Ibid. ; Maloney et al. 2000: 803).

I sin analys av bland annat tillit och deltagande i demokratins utveckling i Öst- och Centraleuropa påpekar Latki att låg tillit till det politiska systemet, och i hennes fall till tidigare kommuniststater, också innebär lägre nivåer av deltagande (2004: 666). Även Inglehart (1997: 251) tar upp problem med den politiska tilliten och länkar den till invandring och de problem detta medför för demos i form av att ”the newcomers speak different languages and have different religions and lifestyles from those of the native population”. Detta gör att de infödda invånarna tappar i tillit till samhället, såväl som till andra människor, vilket vi kommer att återkomma till.

Mer konkret innebär definitionen av politisk tillit som tilltro till och förtroende för samhället i stort, vilket främst innefattar statliga institutioner såsom det juridiska systemet, utbildningsväsendet, det polisiära systemet, sjukvården, men också till det politiska systemet som överhängande instans. För tillitsbegreppet menar vi med stöd hos ett flertal forskare på området (Inglehart 1997; Putnam 1997; Letki 2004; Rahm – Transue 1998) att tilltron till dessa institutioner korrelerar positivt med viljan att delta.

2.2.2 Begreppsdefinition mellanmänsklig tillit

För den mellanmännsliga tilliten är definitionen liknande i form av att den liksom den politiska tilliten bygger på den generaliserande reciprociteten, samtidigt som den mellanmännsliga tilliten kan anses mer konkret ur vissa aspekter. Tilltron till exempelvis våra grannar eller arbetskamrater, och de gemensamma normsystem som vi har byggt upp, påverkar vår vardag genom att vi kan låta våra cyklar stå ute, eller fråga om hjälp med bilen, vilket medför en annan sorts påtaglighet än tilliten till samhället i stort (Putnam 1997: 206f). Samtidigt medför denna mellanmännsliga tillit också operationella problem genom att tilliten till andra människor kan vara svår att mäta, och bygger ofta på komparativa kvantitativa studier över tid eller i rum⁷. Exempelvis kan nämnas Rahn och Transue (1998) med sin analys av ungdomars tillit till andra människor över perioden 1976-1995, eller en analys av Letki (2004). Dessa undersökningar kan spontant framstå som lockande då de ger ett lättöverskådligt material, och kan stundtals verka svåra att argumentera mot metodologiskt. Vi å andra sidan ämnar snarare vinna en djupare

⁷ Mer om vår egen operationalisering återfinns i kapitlet om våra metodologiska ställningstaganden.

förståelse såtillvida att vår undersökning inte har samma generaliserande ambitioner då den empiri vi tillgodogjort oss därtill är alltför specifik.

Den mellanmännskliga tilliten skiljer sig också från den politiska tilliten såtillvida att uttrycksformer för såväl som konsekvenser av berörs olika på grund av graden av heterogenitet och hur olika kollektiva identiteter i samhället har bildats eller bildas. Problemet med demos utformning för hur det civila samhället bör gestaltas återkommer därmed, och problematiken kring vilka följder det får berörs av bland andra de forskare som arbetar med det civila samhället, såsom Putnam (1997; 2003), Inglehart (1997), Skocpol (refererad i Edwards 2004: 75f) och "the 'school of sceptics'" med Rosenblum (refererad i Edwards 2004: 76). Här skiljer sig uppfattningarna och forskningsresultaten något åt då Putnam å sin sida menar att det civila samhället och dess aktiviteter i ett heterogent samhälle tar formen av antingen "bonding" eller "bridging" aktiviteter. En "bonding" aktivitet sker inom en homogen grupp, medan en "bridging" aktivitet sker mellan olika homogena grupper (Putnam 2003: 279-282). Skocpol å sin sida menar att i ett heterogent samhälle med homogena minoriteter leder civil aktivitet inte automatiskt till tillit mellan grupper, utan kan likväl ha motsatt effekt om inte aktiviteterna utformas målinriktat (Skocpol, refererad i Edwards 2004: 77f). Vad som skiljer Putnam åt från exempelvis Skocpol är alltså optimismen kring att civila aktiviteter oftast tenderar att få positiva effekter oavsett utformning.

2.2.3 Deltagande

Sverige har tidigare inte varit tvunget att tampas med de problem vissa forskare beskriver som sammanlänkade med en mer heterogen befolkning (Dehley – Newton, refererade i Amnå et al. 2007: 62). Sverige är enligt Amnå et al. fortfarande "remarkably uniform, not least in terms of their similar successful combinations of high levels of citizen participation and trust in political leadership" (2007: 62). Trots det så tas även utmaningen med den nya multikulturalismen upp som en av faktorerna som kan påverka demokratis utveckling (ibid.), vilket även Costa och Kahn instämmer i (refererade i Anderson & Paskeviciute 2006: 785).

Återkommande i läsningen av litteraturen om politiskt engagemang och tillit är att känslan av att kunna påverka och att man är en del av samhället är viktiga faktorer i utfallsgraden av deltagande, särskilt bland unga (Sloam 2007: 550). Tillika är graden av tillit till samhället såväl som till andra människor centrala beståndsdelar i engagemangets omfattning (Rothstein 2003: 199; Inglehart 1997: 168f; Rahn – Transue 1998: 546).

Utifrån ovanstående faktorer som anses vara del i hur den politiska såväl som den mellanmännskliga tilliten tar form, och hur detta utformningsmönster kan problematiseras, har vi alltså genomfört en studie som kartlägger de eventuella skillnader och likheter som föreligger mellan grupperna av ungdomar.

3 Metod och urval

3.1 Urval

För att besvara vår frågeställning och få vår hypotes bekräftad alternativt falsifierad har vi valt att besöka två högstadieskolor i Göteborgsregionen, Ytterbyskolan och Bergsjöskolan. Dessa skolor har vi valt utifrån vår hypotes att det i Bergsjön växer upp ungdomar som identifierar sig annorlunda än andra ungdomar i regionen, huvudsakligen på grund av att de ungdomar som växer upp där upplever ett gemensamt utanförskap. Vi vill dock betona att vårt intresse inte rör skolorna i sig, utan snarare de ungdomar som vi lättast hittar på skolorna. Den skola vi har valt att jämföra med motsvarar vår föreställning om en representativ skola i Göteborgsregionen, Ytterbyskolan⁸. Fokus ligger på att bevisa att ungdomarna i Ytterby skiljer sig från hur ungdomarna i Bergsjön väljer att identifiera sig och hur deras mellanmännsliga såväl som politiska tillit skiljer sig åt. De variabler vi har ansett viktiga för att välja vilka skolor eleverna bör gå på för att vara en del av denna undersökning har varit de oberoende variablerna närhet till Göteborgsregionen och sammansättningen av ungdomar utifrån ett etniskt perspektiv och ett förmodat upplevt utanförskap kontra ett upplevt ”innanförskap”. Sedan har vi utifrån vår förutfattade mening att ungdomar i Bergsjön skiljer sig åt i hur de identifierar med sin omgivning och i vilken utsträckning de litar på sin sociala omgivning och på samhället valt Bergsjön som en part i vår undersökning. Vår beroende variabel blir med andra ord hur tilliten och identiteten skiljer sig åt mellan dessa båda grupper av ungdomar. Sedan har vi utifrån variablerna antal elever per klass, betyg och elevernas etniska ursprung⁹ valt Ytterby som kontrapart och som representativ för regionen då dessa faktorer stämmer relativt väl överens med medelvärdena i regionen¹⁰.

Utifrån ovan nämnda metod för urval menar vi dock att vi ej har tillräcklig empiri för att dra några långtgående slutsatser trots att vi uppfyller vissa av de kriterier som Esaiasson et al. refererar till som möjliggörande av generalisering

⁸ Faktorer till grund för valet av Ytterbyskolans elever som part i denna komparativa undersökning tydliggörs längre ner i samma stycke.

⁹ Kungälv kommun är dessutom en, utifrån dessa faktorer, samt föräldrars inkomst och utbildning, representativ kommun för Sverige, vilket för denna undersökning inte har några större implikationer, vilket dock innebär att materialet eventuellt skulle kunna användas vid ytterligare forskning.

¹⁰ Se bilaga 1

genom strategiska urval (2003: 171). Vårt strategiska val skulle då vara eleverna på Ytterbyskolan som vi använt som en representativ skola för Göteborgsregionen, för att kontrollera om de svar vi får från ungdomarna i Bergsjön verkligen skiljer sig från normen. Den urvalsmetod vi har använt oss av har snarare bidragit till en första kartläggning av hur vissa elever på vissa skolor identifierar sig gentemot omgivningen, och hur de litat på densamma.

3.2 Fokusgrupper som arbetsinstrument

Vid genomförandet av undersökningen har vi använt oss av intervjuer i grupp, fokusgrupper. Vi har pratat med två grupper med fem respektive sex elever i nionde klass på Ytterbyskolan, samt en grupp á sex elever i nionde klass på Bergsjöskolan. Detta relativt begränsade underlag har ytterligare begränsat våra generaliserande ambitioner, och bidrar därmed också till att vårt mål snarare är en kartläggning än att dra några generella slutsatser. Valet av intervju i fokusgrupper som form för inhämtning av empiri bygger på praktiska grunder genom att vi får möjlighet att intervjua fler personer samtidigt och därmed effektivisera processen. Fokusgrupper anses dessutom ”är att de minskar intervjuarens styrande roll” (Esaiasson et al. 2003: 346). Esaiasson et al. menar dessutom att fokusgrupper lämpar sig extra väl vid undersökningar av vad en specifik grupp tycker som gemensam enhet, samt att det vid undersökningar med syfte att ”blottlägga mer djupt liggande värderingar eller kulturellt förankrade föreställningar” (ibid.). Vi tror även att detta ger en mer avslappnad situation för deltagarna då de inte är ensamma med oss utan sitter tillsammans med sina klasskompisar och därigenom vågar säga vad de tycker. Detta sista argument kan dock användas åt båda håll, och att respondenterna kan bli hämmade av att någon viss person är med och därför svarar eller reagerar på ett visst sätt. Gruppdynamikens inverkan på resultaten är något som kan tas i beaktande, vi har dock valt att bortse från detta, då vi under intervjutillfällena inte upplevde detta som en för analysen betydande faktor. Vi har utifrån dessa argument för och mot fokusgrupper kontra individuella intervjuer bestämt oss för att använda oss av fokusgrupper.

3.3 Intervjumetoden som arbetsinstrument

Vad gäller valet av intervju som verktyg för att samla in material före exempelvis enkätundersökning anser vi att valet av intervjuer lämpar sig bättre för vår undersökning genom att vi kan inhämta djupare kunskap om individerna och kan genom möjligheten att ställa följdfrågor försöka förstå vad respondenterna egentligen menar. Detta instämmer även Kvale och Petersson i då de menar att intervjun ”är svåröverträffad om man vill ha ett arbetssätt som tillåter forskaren att komma individerna nära” (Kvale, refererad i Petersson 2003: 39). Genom detta

tillvägagångssätt inverkar vi som intervjuare på den kontext i vilken intervjun tar plats (Esaiasson et al. 2003: 345), vilket kanske inte alltid är önskvärt, men som vi ansåg vara nödvändigt för att nå den förståelse vi tidigare beskrivit oss vilja uppnå. Detta blev inte minst tydligt i och med att vi i mötet med eleverna ibland blev tvungna att ställa annorlunda följdfrågor till de olika grupperna och på så sätt bitvis frångå det av vissa önskvärda målet att inte inverka, eller att inverka i minsta möjliga mån, på de resonemang som kommer till stånd i intervjusituationen (Lundquist 1993: 41-43).

Ytterligare skäl till varför vi har använt intervjun som undersökningsform är det speciella behovet av att kunna ställa följdfrågor och förstå ungdomarnas egentliga mening då respondenterna har varit mellan fjorton och sexton år. Åldern i sig är inte ett skäl till att intervjun är bäst lämpad, men vi menar att för att förstå dessa elever och kunna lita på de resultat som intervjun utfaller i behöver vi vara säkra på att de rent språkligt förstår innebörden i våra frågor. Språkets relevans i uttolkningen av resultaten anser vi vara vital och ofrånkomlig i alla sammanhang, men menar att vi genom att intervjua ungdomarna, snarare än att genomföra vår undersökning i enkätform, minskar risken för missförstånd. Även det faktum att vissa av frågorna som vi ansåg oss nödgade att ställa kunde uppfattas negativt genom att påtala ett utanförskap, vägde in i valet av fokusgrupper som undersökningsform.

Kritik mot intervjuer som arbetsmetod i form av intervjuarens roll och den påverkan på resultaten som denne kan tänkas ha, anser vi förståelig. Vi menar dock utifrån ovanstående resonemang att denna påverkan är nödvändig och hoppas att genom intersubjektivitet i analysen kunna övertyga i fråga om tolkningens riktighet.

De frågor vi har ställt har varit av blandad karaktär men har huvudsakligen täckt hur ungdomarna identifierar sig gentemot samhället och sin omgivning och hur de litar på samhället och sin nära omgivning¹¹. Vi har också försökt få svar på hur de ser på sin möjlighet att påverka och delta, för att eventuellt därigenom få en djupare förståelse för hur ungdomarna resonerar kring sin egen identitet som grupp, såväl som hur de som grupp resonerar kring tillit till varandra och till samhället i övrigt.

¹¹ Frågeformuläret, se bilaga 2

4 Resultat och analys

4.1 Identitet

Identitetsdelen av våra intervjufrågor fokuserade på hur ungdomar i ett invandrartätt område i förhållande till ungdomar i ett mer representativt område placerar andra och sig själva i relation till medborgarskap och nationell tillhörighet i dagens Sverige. Vidare ämnar vi att undersöka om en åtskillnad i den kollektiva identitet som de ansåg sig tillhöra stod att finna.

4.1.1 Nationell och kollektiv identitet

Migrationsmönster i dagen samhälle gör att svenskar idag kan ha multipla nationella band. Den kollektiva identiteten svarar som ovan nämnts på frågorna ”vilka är vi” och kanske viktigast av allt ”vilka är vi inte”. Kollektiva identiteter kan alltså förstås som uppfattningar och känslöförmimmelser hos enskilda individer om tillhörighet till en större gemenskap (Petersson 2003: 35).

Våra första frågor handlade om vilken nationalitet man skulle vilja ha, vilket landslag man skulle vilja representera och vad man främst ansåg sig vara; göteborgare, bergsjöbo et cetera. Grupperna från Ytterby var något mer patriotiska och uttalade sig i termer som ”jag är en stolt svensk”, de upplevde sig mest som svenskar men i förhållande till andra svenskar var de göteborgare. Ungdomarna i Bergsjön visade upp en viss reservation gällande att tillkännage sig som bergsjöbo, detta mestadels beroende på att de ansåg att medias negativa rapportering medfört konsekvenser. Detta exemplifierades genom deras berättelser om svårigheterna att få praktikplatser i centrala Göteborg om de tillkännagav att de kom från Bergsjön och de menade att detta antagligen inte skulle vara något problem om man uppgav sig komma från exempelvis Askim. Genomgående märktes en stolthet i att vara bergsjöbo och de kände att de problem som uppstod när man tillkännagav sig som hemmahörande i Bergsjön bottnade i fördomar. En av tjejerna påpekade ”att så fort det står något dåligt om Bergsjön kommer detta fram i media” men gruppen var rörande överens om att medias bild av Bergsjön som osäkert inte stämde. ”Det är inte som om du blir överfallen utan anledning, det finns dom som sysslar med sånt och det är också dom som åker på det, det är bara dom som blir till exempel blir skjutna” och vidare påpekades att ”det är inte som man hoppar på dig när du kliver av

spårvagnen här ute”. De framhöll, tvärtemot fördomarna, att ”man är mer hjälpsamma och pratsamma i Bergsjön”. Landslagsfrågan resulterade dock i ett enhälligt svar från samtliga grupper då alla ungdomarna sade sig vilja representera Sverige. Ungdomarnas erfarenheter som exkluderade ur det svenska samhället, något som praktikantexemplet ovan visar, kan sägas stärka känslan av tillhörighet till Bergsjön och skapandet av denna kollektiva identitet.

På frågan om svenskt medborgarskap var en bra sak var Ytterbyungdomarna återigen något mer positiva och svarade att Sverige ”ju inte var ett fattigt land och att det var jämfört i förhållande till många andra länder”. Man ansåg att Sverige var tryggt jämfört med andra länder och ”det ju inte var så att man gick runt och oroade sig för att bli skjuten”. Paralleller drogs till till exempelvis Afrika, och de påpekade att skolan och sjukvården var bra i jämförelse med andra länder. I Bergsjön var man mer reserverad, de ansåg att ett svenskt medborgarskap ”oftast var en bra sak”, någon sa blankt ”jag är inte svensk”. De menade att även om svensk sjukvård var bra så lyftes akutsjukvården fram som dålig och vårddköernas längd pekades ut. På frågan om Sverige är bra jämfört med andra länder svarade dock ungdomarna i Bergsjön att det finns ”bra möjligheter” i landet. Tvärtemot ungdomarna i Bergsjön lyfte Ytterbyungdomarna här fram att Sverige var bra jämfört med andra länder då sjukvården var så mycket bättre än exempelvis i USA och äldreomsorgen och vägarnas status lyftes fram i positiva ordalag. Det framkom även som positivt att Sverige är ett öppet och tolerant land och jämförelser gjordes med Vitryssland och hur staten där hindrat vitryska barn från att komma till Sverige för att de inte skulle ”se hur bra vi har det”.

I sammanhanget kan man nämna att betydelsen av att vara svensk förändras över tiden. Peterson påpekar att det inte innebar samma sak att vara ”svensk” på Karl XII:s tid som i början av 2000-talet. Man kan dock med fog hävda att denna innebörd kan justeras även under kortare tidsrymder. Omvälvningar och djupgående förändringsprocesser kan i grunden förändra och förskjuta kollektiva identiteter men även mer i tiden avgränsade händelser kan göra avtryck i vad det innebär att vara svensk. Peterson nämner katastrofer som förlisningen av Estonia, och menar den typen av händelser bidrar till att forma vad som uppfattas som den nationella identiteten (Pettersson 2003: 37). I ljuset av medias rapportering gällande Bergsjön faller det sig därmed tämligen naturligt att ungdomarna där har utvecklat en mer sammansvetsad identitet i området, jämfört med vad Ytterbyungdomarna gav uttryck för. Kommentarer av typen ”jag är inte svensk” visar också att ungdomarna gör skillnad på det juridiskt bindande medborgarskapet och känslan av nationell tillhörighet (Abu El-Haj 2007: 292).

Identiteters mångdimensionalitet är förknippat med att identiteter realiseras i kontext. Till exempel känner de flesta känner sig särskilt svenska när de befinner sig utanför landet (ibid.). Ungdomarna från Ytterby menade att att vara svensk utomlands var något speciellt och unikt, särskilt som ”vi är så få i jämförelse med till exempel kineserna”. De hävdade att man blir glad när man ser den svenska flaggan utomlands och stolt när den används i filmer och när Sverige omnämns på TV.

På frågan vad som är typiskt svenskt och vad svenskhet är ansåg samtliga grupper att man som svensk inte var särskilt social, man var reserverad och ”ogillade sina grannar”, ”och sitter tyst och ensam på bussen”. Andra typiska karakteristika ansågs vara neutralitet, öppenhet, modernitet, nyfikenhet och acceptans. Ungdomarna från Bergsjön omnämnde även svenskar generellt som utseendefixerade och att svenskar kunde vara ytliga, något fördömande och snobbiga. I sammanhanget påpekades dock att ”vi är ju också ytliga” och att ”invandrare pratar högre”. Detta understryker tidigare nämnda resonemang gällande den upplevda *vi* och *dem*. En tjej med utländsk pappa och svensk mamma framhöll att det var tråkigt att vara på släktmiddagar med de svenska släktingarna då detta ofta blev stelt och tråkigt emedan träffarna med faderns släkt var mer uppslupna och roliga. På frågan om hur en typisk svensk tjej är och hur en typiskt svensk kille är svarade Bergsjöungdomarna återigen att både svenska tjejer och killar var utseendefixerade. Ungdomarna från Ytterby ansåg tvärtom att svenskar var äkta och en typiskt svensk kille var ”en go gubbe”. Att den typiska svenska killen var blond och blåögd ansågs vara en förlegad syn från ”förr i tiden”. Jämfört med andra länder var svenskar dock snyggare och höll ”en hög standard”, de var mognare och generellt sett var man helt enkelt ”mycket goare i Sverige”.

Identitetstillhörigheten artikuleras i här tydligt i gränsytan mellan *oss* och *dem* (Petersson 2003: 7). Definitionen av den egna gruppen bygger i hög grad på negativa karakteristika och exklusion, det vill säga att kartläggandet av vad vi är vilar i hög grad på ställningstaganden om vad vi inte är. Med detta i åtanke valde vi att fråga vad som ansågs som typiskt svenskt. I efterhand blev det tydligt att Ytterbyungdomarna talade i termer om ”vad vi är” medan ungdomarna från Bergsjön talade om svenskhet mer i termer av vad *de andra* är. Detta innebär att man genom att distansera sig från *de andra* känner sig säkrare i sin egen grupp gemenskap och definierar bort de egenskaper som man inte vill inkludera i sin egna krets. *De andra* behöver inte alltid vara fiender eller motståndare, huvudsaken är dock att de inte ryms inom den egna gemenskapen, i detta fall Bergsjön (ibid.: 38).

4.1.2 ”Det kommer alltid vara *vi* och *dom*”

På frågan om vad som inte är bra i Sverige omnämndes i Ytterby exempelvis att domstolarna dömde alltför korta straff. Ricardo-målet¹² togs upp som exempel och det underliga i att förövarna kom undan med endast ett års fängelse efter att ha sparkat ihjäl någon framhölls. Trots frågans karaktär konkluderades relativt snabbt att ”systemet fungerar bra” och det sista som sades var att ”man kan lita på den svenska staten”. I Bergsjön omnämndes diskriminering och en av tjejerna menade att somliga ”kollar ner på en”.

¹²http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=1104254&lid=senasteNytt_675672&lpos=rubrik_1104254&lid=senasteNytt_675672&lpos=rubrik_1104254 (publiserad 080403)

I samma anda löd en av våra avslutande frågor i ämnet hur ungdomarna upplevde ojämlikhet. Åsikterna hos ungdomarna i Bergsjön var delade då några ansåg att eftersom alla har möjlighet att gå i skolan har man därmed "möjligheten att bli samma sak" emedan några ansåg att detta inte alls stämde då "man alltid väljer de som kan mer och har mer" framför "de som inte har". En av tjejerna menade att "det kommer alltid vara vi och dom, dom ser oss som gangstrar". I denna delen av intervjun framkom även stora skillnader mellan ungdomarna från de båda områdena då ungdomarna från Bergsjön ansåg att ojämlikhet var något som "inte kommer att bli bättre om inget drastiskt förändras", de menade att man i Sverige "bara ser på skillnaderna" och att man istället borde se "att vi är alla människor". Som ovan nämnt var detta dock inget de ansåg skulle ske inom överskådlig framtid. Även om ungdomarna från Ytterby tillstod att det fanns negativ särbehandling i Sverige och man påpekade också att detta antagligen var mer utbrett mellan invandrare och svenskar än mellan tjejer och killar, och de menade att "saker nog var svårare om man hette Mohammed". Trots detta lyftes det fram att detta var något de trodde skulle "växa bort". De ansåg att all eventuell ojämlikhet kommer att försvinna, och att det i framtiden skulle ses som "självlärt att alla skall ha lika lön". I och med detta understryks alltså ytterligare att ungdomarna skiljer sig åt bland annat i fråga om framtidstro. Vidare framhölls återigen en *vi* och *de andra* problematik.

4.1.3 Språket och dess betydelse

I förarbetet togs språket inte upp som en viktig aspekt i sammanhanget. I efterhand står det dock klart att ungdomarna själva ansåg att språket i allra högsta grad inverkar på deras förmåga att delta och påverka, då alla grupper nämnde denna faktor. Ett par av tjejerna i Ytterby hade åtminstone en förälder med utländskbakgrund vilket innebar att de var trespråkiga, något som kom upp som en eventuell inverkan deras svenskhet. Det fastslogs dock att trots att alla svenskar är minst två-språkiga "betyder inte det att vi kommer från två länder". Precis som ungdomarna i Ytterby berörde de i Bergsjön språkets betydelse på eget initiativ. Till skillnad från ungdomarna i Ytterby betraktade dock tjejerna från Bergsjön språket i relation till andra och uttalade sig i termer som "man måste prata fint när man pratar med svenskar". Forskare som Mørck menar att för att möjliggöra för människor att uppleva Sverige som sitt hem, är språket ett fundamentalt verktyg. Utan detta föreligger en stor risk för utstötthet och marginalisering. Nationell identitet uppstår i umgänget människor emellan, inte minst genom språket (1998: 139).

4.2 Tillit

I fråga om tillit har vi utgått från att ungdomarna från Bergsjön och ungdomarna från Ytterby inte skulle visa upp samma mönster vad gäller tillit till samhället i stort men också vad gäller tillit till sin nära omgivning.

För att visa på detta har vi ställt frågan om det är viktigt att rösta, för att därigenom kunna se skillnader i hur möjligt de anser det är att påverka politiken, men också för att utvärdera tillit till det politiska systemet (Inglehart 1997: 251). På samma tema ställde vi även frågor kring om det är möjligt att förändra politiskt, om de vill förändra något, och i så fall hur man gör. Dessa frågor menar vi kompletterar frågan om röstning för att ytterligare förenkla och förtydliga en tolkning och ge en mer fullkomlig bild av hur ungdomarna resonerar kring tillit, men också hur de resonerar kring just möjligheten att påverka samhället såväl som deras nära omgivning (Rothstein 2003: 199; Inglehart 1997: 168f; Rahn – Transue 1998: 546). Vi menar att dessa frågor ger en mer allomfattande och djupare förståelse än en fråga som går ut på att fråga om de litar på politiker, även om vi också frågade detta för att mer direkt se eventuella skillnader mellan grupperna av ungdomar.

Vidare frågade vi även hur fria de ansåg sig vara att uttrycka sina åsikter, och i vilka situationer de kunde känna att människor runt omkring dem i olika positioner lyssnade på dem, såsom lärare, skolsystem, polisen, kompisar eller föräldrar. Denna fråga ansåg vi vara central för förståelsen av den mer allmänna sociala tilliten och dess omfattning. Vi menar vidare att den kompletterar de resultat vi förväntar oss utifrån föregående frågor, och anser att när man känner att man blir lyssnad på så är detta en del i att kunna påverka sin omgivning. Vi anser också att ungdomarna för att känna sig hörda, behöver känna en viss tilltro till den person de berättar något för, vilket därmed blir en del när vi kartlägger mönstren för tillit. För att ytterligare tydliggöra respondenternas uppfattning kompletterade vi också med en mer direkt fråga om vilka personer de faktiskt litar på, och bidrog även med exempel såsom lärare, föräldrar, kuratorer, kompisar, poliser och journalister¹³.

Nästa fråga vi tog upp hade i viss utsträckning med identitet att göra såttillvida att vi frågade dem vilka egenskaper de letade efter hos en person de skulle kunna tänka sig att bli tillsammans med. Utifrån svaren ansåg vi oss eventuellt kunna se skillnader i om etniskt ursprung var en faktor för någon grupp, eller om det genomgående skulle vara personlighetsdrag som prioriterades. Detta är också en fråga som vi menar skulle visa, vid avvikande svar hos någon av grupperna, något om vilka personer ungdomarna i respektive område föredrar att lita på förutsatt att

¹³ Just journalister ansåg vi först inte vara av någon större vikt, men bestämde oss efter *Skolfronts* reportage (<http://www.ur.se/Global/Templates/Asx.aspx?ProductID=145414>) från Bergsjöskolan, och också incidenten under våren då en fotograf blev misshandlad i Bergsjön, för att inkludera journalister i frågan för att därigenom eventuellt även betona ett utanförskap från samhället genom att de i media framställs på ett visst sätt inför Sverige i övrigt.

vi utgår från att människor i allmänhet, och så även dessa ungdomar, anser tillit vara en vital del i en relation.

Den avslutande frågan behandlade mer den allmänna tilliten genom att vi bad dem utgå från scenariot att de var tvungna att fråga en person om hjälp i olika situationer. De skulle sedan avgöra om den person de då frågar kunde antas vara hjälpsam utan tankar på att utnyttja den som frågar, eller om den personen skulle välja att inte hjälpa till (Rahn & Transue 1998: 547; Rothstein 2003: 40). Vi utgick från att de svar vi skulle få i någon utsträckning skulle spegla tilliten till människor rent allmänt, och att vi vid skillnad i svar mellan grupperna skulle kunna dra slutsatser rörande just den generella tilliten. Vi menar även att den diskussion om vem man skulle föredra att fråga om hjälp eventuellt skulle bidra till förståelsen för vilka de olika grupperna av ungdomar väljer att lita på.

Utifrån den omfattande litteraturen framför allt på området socialt kapital och vad som påverkar detsamma kan man även utläsa att framtidstro och tillit är två komponenter nära sammanlänkade (Amnå et al. 2007: 62f; Rahn & Transue 1998: 556). För att täcka in denna aspekt har vi utöver tidigare områden också lagt viss vikt vid hur ungdomarna uppfattar deras möjlighet till lika möjligheter att behandlas jämlikt i framtiden såväl som i nutiden. De frågor som täcker denna aspekt behandlas främst bland frågorna som rör identitet.

4.2.1 ”Jag skulle inte lita på en journalist om jag fick en miljon”

Genom den operationalisering vi tidigare beskrivit har vi märkt av skillnader i hur ungdomarna svarar på ovan nämnda frågor. När det kommer till om det är viktigt att rösta var svaren i stort sett liknande, dock inte helt samma. Ungdomarna i Ytterby beskrev det genomgående som viktigt att rösta och en av eleverna förde även fram önskemål om en ändring av rösträttsåldern, till 16 år, fast utan något större bifall. I diskussionen menade även ett par av eleverna att man som medborgare var moraliskt skyldig att rösta, och även att hålla sig uppdaterad. Även vid Bergsjöskolan menade ungdomarna huvudsakligen att det var viktigt att rösta, dock med förbehåll att om man inte visste vad man ville, eller inte litar på politikerna så kanske det inte är så viktigt att rösta. Detta ansåg vi utifrån tidigare resonemang inte vara någon avgörande skillnad då alla grupperna huvudsakligen svarade att det var viktigt att rösta.

På frågorna om hur man förändrar, om de vill förändra något och i så fall hur man gör var svaren inte lika entydiga. Ungdomarna från Ytterby ansåg att det finns en mängd sätt att förändra, exempelvis miljöattityder. Samtidigt skilde sig grupperna från Ytterby något åt på frågan om de kunde förändra, då den första gruppen menade att man kunde förändra redan som ungdom genom att engagera sig exempelvis politiskt, medan den andra gruppen snarare menade att det är svårt att förändra som ungdom även om det var möjligt, men att det skulle bli lättare som vuxen. Ungdomarna i Bergsjön å sin sida menade att de inte kunde förändra utifrån den situation de nu befann sig i. Vad som helt saknades i diskussionen, och som varit närvarande i diskussionen med de båda grupperna på Ytterbyskolan, var ett resonemang kring hur man kan förändra sin nära omgivning genom

exempelvis uttalade ställningstaganden eller ett visst handlande när det gäller närpolitiska frågor. De var heller inte lika eniga om att de ville förändra något, vilket ungdomarna från Ytterby enigt ville göra. Ungdomarna i Bergsjön var således genomgående något mer skeptiska i diskussionen kring dessa tre frågor, vilket vi menar är en indikator på att de inte har lika stor tilltro till sin egen förmåga att förändra. Sambandet mellan tilltron till samhället, och möjlighet att påverka detsamma, och tillit menar även ett flertal forskare påverkas av den allmänna tilliten vilket i så fall skulle tyda på att de som inte ser sin förmåga att påverka som särskilt stor, i viss mån gör så för att de inte litar på *samhället*¹⁴ i lika stor utsträckning (Rothstein 2003: 199; Inglehart 1997: 168f; Rahn – Transue 1998: 546).

Samtliga ungdomar menade även att det var svårt att veta var de skulle vända sig för att bli behandlade som vuxna och på så sätt kunna påverka genom sin åsikt, och att även om de kunde uttrycka sina åsikter så var det få som tog dem på allvar. I Bergsjön menade man dock, till skillnad från Ytterbyungdomarna som hävdade att man som vuxen automatiskt skulle kunna påverka, att makten i Sverige låg hos en begränsad politisk elit. När man vidare tittar på svaren på nästa fråga som handlar om vilka institutioner såväl som faktiska personer de kände att de kan lita på var svaren desto mer åtskilda. Då vi först frågade vem de litar på blev svaren liknande, och föräldrar och kompisar var återkommande svar i alla grupperna. När vi sedan istället började räkna upp olika personer som på något sätt representerade staten eller samhället, såsom lärare, polisen, domstolarna, skolsystem, journalister, politiker var svaren desto mer varierade. I Ytterby ansåg att polisen och rättsväsendet gick att lita på, om än med en brasklapp från en av eleverna att det kunde finnas korrumpierade poliser. Någon systematisk diskriminering från polisens sida förekom dock inte enligt dessa ungdomar. I Bergsjön var de mer skeptiska vad gällde tilliten till polisen, och menade att det gick att lita på polisen när det gällde små saker, men att det inte alltid gick att lita på dem när det gällde mer betydelsefulla saker. Om det gick att lita på journalister och politiker var svaren från alla grupper att det kunde man inte, men ungdomarna från Bergsjön underströk att journalister oftare smutskastade vissa grupper och menade att man inte kunde skulle "lita på en journalist om man fick en miljon". Detta gällde även politiker, vilket skilde sig något åt från svaren från ungdomarna i Ytterby, som inte framhöll någon diskriminerande aspekt. I vår tolkning av ovanstående svar menar vi att attityderna i områdena framstod som tydligt åtskilda. I Bergsjön betonades den diskriminerande aspekten, och de hade även en något mer skeptisk hållning till samhället i stort, något som yttrades bland annat genom att man borde iakttaga viss försiktighet i kontakt med polisen och rättsväsendet. Detta anser vi tyder på något mindre tillit till samhället än vad som gavs uttryck för i Ytterby.

Nästa fråga gällde vem man kunde tänka sig bli tillsammans med. Även här påträffades skilda svar från grupperna i de olika områdena. De svar vi erhöll handlade dock snarare om identitetsbildning än tillit. I Ytterby svarade man att det

¹⁴ Med samhället menas här de statliga institutioner som på olika sätt påverkas av medborgarnas åsikter, främst då hur politiken och dess utformning.

inte spelade någon roll, så länge man tyckte om personen. Ungdomarna från Bergsjön å andra sidan ansåg att det inte spelade någon roll men uttryckte samtidigt förbehåll genom att det antagligen var lättare att vara tillsammans med någon med liknande bakgrund som en själv¹⁵, då man då kunde vara mer avslappnad, hade mer gemensamt och kunde förstå sig på varandra bättre. Vårt antagande att grupperna skulle uppvisa en skillnad i graden av tillit utifrån denna fråga, blev vi tvungna att revidera. Detta eftersom ungdomarna inte betonade tillitsaspekten men visade på tydliga skillnader ur ett identitetsperspektiv.

Den sista frågan berörde i vilken utsträckning de ansåg sig kunna lita på en främling som de var tvungna att be om hjälp. Svaren var övervägande positiva såtillvida att ungdomarna statistiskt sett skulle våga lita på denne främling. Samtidigt synliggjordes skillnader när vi bad dem definiera denne i termer av göteborgare, bergsjöbo, svensk eller någon med utländsk bakgrund. Ungdomarna i Ytterby uttryckte vissa tankar om att det eventuellt skulle vara lättare att lita på någon som såg svensk ut, medan man i Bergsjön ansåg att det var lättare att lita på godheten hos en person som såg ut att ha liknande bakgrund som dem själva. Detta belyser för oss en intressant aspekt då vi menar att denna skillnad åskådliggör en del av vad vi vill visa med vår undersökning, att ungdomarna i de olika områdena uppvisar olika grad av tillit och identifierar sig på olika sätt.

¹⁵ Alla eleverna i den grupp vi talade med på Bergsjöskolan hade utländsk bakgrund, det vill säga att antingen de själva eller båda deras föräldrar är födda utomlands (skolverkets definition).

5 Sammanfattning och slutsats

Som vi tidigare nämnt berör identitet vikten av att förstå sig själv i relation till andra, om likhet och olikhet och om varför vi människor är så fascinerade av *den andra* som föremål för våra föreställningar. Vi är av uppfattningen att en alltför djup skiljelinje mellan grupper och dessas kollektiva identiteter leder till en tillitsproblematik som i förlängningen påverkar vårt demokratiska samhälle. Vidare menar vi att detta kan komma till uttryck genom en skillnad i olika gruppers vilja att delta och engagera sig. Våra intervjuer visar en skillnad i hur svenska ungdomar identifierar sig som medborgare i det svenska samhället, hur ungdomarna ansåg sig kunna påverka, vilken tillit de känner gentemot sin omgivning samt i graden av framtidstro. Dessa skillnader anser vi väsentligt kunna påverka medborgares möjligheter att på lika villkor kunna och vilja delta i den svenska demokratin. Om den kollektiva identitet som är gemensam för landets nationella demos återspeglas som en del i de flesta medborgares mångdimensionella identitet torde det också skapa ökade möjligheter att förhindra en alltför djupgående uppdelning i *vi* och *de*.

Vi har alltså valt att kartlägga tillit och identitet hos ungdomar. Andra forskare har bland annat belyst föreningsverksamhet och skolans betydelse för processen att forma deltagande medborgare, något som dock givits begränsat utrymme då den berör bakomliggande faktorer snarare än faktiska uttryck. Vidare menar forskare som Gidlund att ett område som Bergsjön inte borde uppvisa den kollektiva identitet som vi anser oss ha lagt fram belägg för.

Angående intervjuformen som arbetssätt kan ytterligare understrykas att forskarens identitet påverkar utfallet av och betingelserna för identitetsforskning (Peterson 2003: 143). I detta hänseende märkte vi som intervjuare av skillnader i hur vi och omständigheterna påverkade utfallet. Intervjuerna i Ytterby hölls under mer avslappnade former, medan de i Bergsjön tog plats i mer formell miljö. Vidare menar vi att vi i vårt möte med ungdomarna i Ytterby tidigt accepterades som tillhörande deras kollektiva identitet, medan vi i Bergsjön var tvungna att anstränga oss för att vinna deras förtroende, eftersom vi tydligt var en del av vad de betraktade som *de andra*.

Sverige är enligt Amnå et al. ”remarkably uniform, not least in terms of their similar successful combinations of high levels of citizen participation and trust in political leadership” (2007: 62). Vi hävdar dock att vi utifrån vår egen forskning, om än i liten skala, oss ha funnit skäl att ifrågasätta detta påstående. Vi har i våra undersökningar funnit en tydlig *vi*- och *de*-mentalitet som sträcker sig djupare än vissa politiska, geografiska eller åldersmässiga motsvarigheter. Till skillnad från dessa motsättningar menar vi att ungdomarna i Bergsjön saknar de gemensamma nämnare som tidigare ändå har verkat förenande, i och med avsaknad av den kollektiva identitet som är gemensam för landets nationella demos.

Möjligheterna till multipla identiteter är idag stora, särskilt hos ungdomar, men detta ökar betydelsen av att band knyts till det svenska samhället, så att en känsla av tillhörighet infinner sig. Sverige har tidigare inte varit tvunget att tampas med de problem vissa forskare beskriver som sammanlänkade med en mer heterogen befolkning (Dehley – Newton, refererade i Amnå et al. 2007: 62). Vi menar dock att dessa problem eventuellt kan tänkas motarbetas av en kollektiv identitetskänsla, gemensam för landets nationella demos. Självklart bör multipla identiteter inte ses om ett hot eller något negativt utan istället betraktas som en viktig källa för nya visioner om identitet och tillhörighet (Abu El-Haj 2007: 311). Vi tror dock att det är betydelsefullt för ungdomar att kunna se sig själva som demokratiska medborgare genom att stärka känslan av tillhörighet och stärka möjligheterna för delaktighet i samhället, vilket möjliggör för dem att till fullo utöva sina rättigheter och skyldigheter som del i ett nationellt demos.

Avslutningsvis vill vi lyfta fram ytterligare en aspekt som vi, utifrån vår teoretiska bakgrund, anser vara en väsentlig del i identitets- såväl som i tillitsbegreppet, nämligen ungdomarnas förväntningar på framtiden. Genomgående kom detta till uttryck i intervjuerna i form av att ungdomarna från Bergsjön antog en mer skeptisk hållning på de flesta punkter, jämfört med ungdomarna från Ytterby som gav uttryck för ett generellt mer positivt förhållningssätt inför framtiden. Vi har i vår undersökning inte uttryckligen visat korrelationen mellan framtidstro och social tillit eller en tillhörighet till den nationella identiteten, men menar att de skillnader vi påvisat i framtidstro understryker de skillnader vi ovan har redogjort för gällande tillit och identitet. Inte minst blev detta tydligt i och med frågan om en främmande persons förväntade vilja att hjälpa, då ungdomarnas svar liknade varandra såtillvida att de lättare identifierar sig med, såväl som litar på, en person tillhörande samma grupp. Fenomenet i sig kan inte anses uppseendeväckande, ens sett ur perspektivet att de bor två mil ifrån varandra, är uppvuxna i Sverige och har genomgått den svenska grundskolan. Trots det beskriver ungdomarna i Bergsjön en verklighet där bergsjöbor är *vi* och svenskar är *de andra*.

6 Referenser

- Abu El-Haj, Thea Renda, 2007. "I Was Born Here, but My Home It's Not Here: Educating for Democratic Citizenship in an Era of Transnational Migration and Global Conflict". *Harvard Educational Review*. s.285-316, publicerad hösten 2007
- Amná Erik – Ekman Tiina – Almgren Ellen 2007. "The End of a Distinctive Model of Democracy? Country-diverse Orientations among Young Adult Scandinavians" i *Scandinavian Political Studies*. Volym: 30 Nummer: 1 s. 61–86
- Anderson CJ - Paskeviciute, Aida 2006. "How ethnic and linguistic heterogeneity influence the prospects for civil society: A comparative study of citizenship behavior" *JOURNAL OF POLITICS* Volym: 68 Nummer: 4 s. 783-802 Publicerad NOV 2006
- Edwards, Michael 2004. *Civil Society*. Förlag: Polity Press i Cambridge
- Esaiasson Peter – Westholm Anders 2006 "Deltagandets teori och praktik" s. 7-29 i *Deltagandets mekanismer*. Esaiasson Peter – Westholm Anders (red.). Liber AB Malmö
- Esaiasson Peter – Gilljam Mikael – Oscarsson Henrik – Wägnerud Lena 2003. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ oh marknad*. Norstedts Juridik AB i Stockholm
- Federico CM – Luks S "The political psychology of race" *POLITICAL PSYCHOLOGY*. Volym: 26. Nummer: 5, s. 661-666. Publicerad: OKT 2005
- Flanagan C A – Gallay L S – Gill S – Gallay E – Nti N "What Does Democracy Mean?: Correlates of Adolescents' Views" *Journal of Adolescent Research*. 2005; 20: 193-218
- Gidlund Janerik 1994. "Demos och makten i den politiska demokratin" i *Den moderna demokratins problem* Sannerstedt Anders – Jerneck Magnus (red.) Studentlitteratur i Lund
- Gilljam Mikael – Hermansson Jörgen 2003 "Demokratins ideal möter verkligheten" s. 10-30 i *Demokratins mekanismer* Gilljam Mikael – Hermansson Jörgen (red.) Upplaga 2. Liber AB Malmö
- Inglehart Ronald 1997. *Modernization and Postmodernization – Cultural, Economic, and Political change in 43 Societies* Princeton University Press i Princeton
- Letki N 2004. "Socialization for participation? Trust, membership, and democratization in East-Central Europe" *POLITICAL RESEARCH QUARTERLY*. Volym: 57 Nummer: 4, s. 665-679 Publicerad: DEC 2004
- Lundquist Lennart 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Studentlitteratur i Lund

- Maloney W, Smith G, Stoker G 2000. "Social capital and urban governance: Adding a more contextualized 'top-down' perspective" *Political Studies*. Volym: 48 Nummer: 4, s. 802-820. Publisera SEP 2000
- McFarland, Daniel A – Thomas, Reuben J 2006. "Bowling young: How youth voluntary associations influence adult political participation. Source: *AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW*. Volym: 71. Nummer: 3, s. 401-425 Publisera JUN 2006
- Mørck, Yvonne, 1998. *Bindestregs-Danskere, Fortællinger om køn, generationer og etnicitet*. Fredriksberg: Sociologi.
- Putnam, Robert D – Feldstein Lewis M. 2003. *Better Together*. Simon & Chuster i New York
- Putnam Robert D 2000. *Bowling Alone*. Simon & Schuster New York
- Putnam Robert D. 1996. *Den fungerande demokratin : medborgarandans rötter i Italien* översättning: Margareta Eklöf . SNS Förlag Stockholm
- Rahn Wendy M – Transue John E. 1998. "Social Trust and Value Change: The Decline of Social Capital in American Youth 1976-1995" *Political Psychology* . s. 545–565. Volym: 19. Nummer: 3. År: 1998.
- Rothstein Bo 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag i Stockholm
- Rubin, Beth C 2007 "There's still not justice": Youth civic identity development amid distinct school and community contexts" *Teachers college records*. Volym: 109. Nummer: 2, s 449-481
- Sloam, James 2007. "Rebooting democracy: Youth participation in politics in the UK" *Parliamentary Affairs* . Volym: 60 Nummer: 4 s. 548-567 Publisera: OCT 2007
- Skolfront, Utbildningsradion, 2008-04-13.
<http://www.ur.se/Global/Templates/Asx.aspx?ProductID=145414>)
- Sveriges Television*
http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=1104254&lid=senasteNytt_675672&lpos=rubrik_1104254&lid=senasteNytt_675672&lpos=rubrik_1104254
 publisera 080403